

olyan kötetben jelent meg, amely egy, a francia statisztikai-történeti kutatásoknak döntő lökést adó 1976-os konferencia előadásait adta közre. (A rendezvény létrejöttét Desrosières és másik, szintén Bourdieu-nél tanult statisztikus kezdeményezte.)

Egy mégoly terjedelmes recenzió kereite között is lehetetlen lenne bemutatni Desrosières statisztikai-történeti vizsgálódásainak minden főbb mozzanatát. Ismertetésemet inkább annak jelzésével fejezem be – mintegy kedvcsináló jelleggel –, hogy a szerző más neves kortárs francia társadalomkutatók (Bruno Latour, Laurent Thévenot) munkáira is támaszkodva kutatásai során arra a meggyőződésre jutott, hogy a statisztikai fogalmak, illetve adatok olyan gyakorlatias célok megoldására is használt, viszonylagos elfogadottsággal rendelkező konvenciók, melyek konstruált jellegével mindenképp érdemes tisztában lenni. A konstruált jellegből ugyanakkor nem következik, hogy a statisztikai adatgyűjtésekben, elemzésekben foglaltak teljesen fiktívek lennének és semmilyen köszönő viszonyban ne lennének a leírások, elemzések tárgyául szolgáló különféle társadalmi jelenségekkel, folyamatokkal.

(Alain Desrosières: *La politique des grands nombres. Histoire de la raison statistique. La Découverte, 2000 [1993], Paris. 460 p. /Második, a szerző eredeti utószavával bővített kiadás./*)

Bajomi Iván

ADAT, MÉRÉS, FEJLESZTÉS – NEMZETKÖZI PÉLDÁK AZ OKTATÁSI ADATOK FELHASZNÁLÁSÁRA

A világ minden táján számos kérdéssel kerülnek szembe a pedagógusok nap mint nap: hogyan javítsunk bizonyos tanulók eredményein, milyen oktatási eszközöket válasszunk a hatékonyság növelése érdekében vagy épp milyen jellegű szakmai továbbképzésen vegyünk részt. Megfelelően átgondolt döntésekre azonban

gyakran túl kevés idő jut az iskolai mindennapok forgatagában, sokszor nem állnak rendelkezésre a szükséges adatok, vagy az információkat nem tudják megfelelően értelmezni az iskolai dolgozók; ráadásul a pedagógusok egy része saját szakmai tapasztalataira hivatkozva mellőzi az adatok használatát. Pedig az oktatással kapcsolatos tények felhasználása nem csupán az elszámoltathatóságot segíti elő, de hozzáértő kezében az oktatás minőségének látványos javulását is, már az individuális szinttől kezdődően.

Ma, az információrobbanás korában, mindenhol adatok vesznek körül bennünket, így az oktatásban is. Az oktatási adatokra alapozott döntéshozatal egyre fokozottabb elvárás a kormányzatok részéről. Az oktatásért felelős központok úgy vélik, ha a tanárok elemzik a teljesítményinformációkat, akkor ennek fényében képesek lesznek hatékonyabban tanítani. Az egyes nemzetek különféle oktatási kultúrái egymástól eltérő, ám a saját rendszerüknek leginkább megfelelő megoldásokat dolgoztak ki; ezeket mutatja be a Kim Schildkamp, Mei Kuin Lai és Lorna Earl által szerkesztett, *Data-based Decision Making in Education* című tanulmánykötet. A szerzők hét ország – Új-Zéland, Hollandia, Anglia, Dél-Afrikai Köztársaság, Belgium, Egyesült Államok és Kanada – adatfelhasználással kapcsolatos módszereit és nehézségeit ismertetik különböző aspektusokból.

A kötet első részében a szerzők több fejezetet szentelnek a fogalmak tisztázására, illetve egy elméleti modell bemutatására. Ismertetik a legfontosabb fogalmakat, azok típusait és alrendszeit, és az adathasználat folyamatait. Ezekből a hasznos részekből megtudhatja az olvasó például azt, hogy oktatási adatnak nevezünk „minden olyan szisztematikusan gyűjtött információt a tanulókról, iskolákról, iskolavezetőkről és pedagógusokról, melyekhez kvalitatív (pl. osztálytermi megfigyelés) és kvantitatív (pl. értékelési eredmények) módszereken keresztül jutunk” (177. o.). Az adatvezérelt döntéshozatal (data-based decision making) mindig az iskoláztatás, az iskolarendszer javítását szolgálja. Azonban nem minden adathaszná-

lat szükséges és megfelelő: a szerzők megkülönböztetik az adatok kívánatos (konceptuális és instrumentális adathasználat) és kevésbé kívánatos (helytelen felhasználás, visszaélés) felhasználási halmazát.

Felmerülhet a kérdés, hogyan vezet az oktatási adatok használata a tanulási teljesítmények növekedéséhez? Az adatok segítségével az iskolavezetők és a pedagógusok megfelelő tanulási célokat képesek felállítani diákjaik számára; monitorozni és ellenőrizni tudják, hogy a diák elérte-e a kitűzött tanulási célt; továbbá segíti a diákot is önmaga tanulásának ellenőrzésében. Amennyiben a tanuló mégsem érné el a kitűzött tanulási célt, a pedagógus további döntéseket hozhat a szükséges változtatások érdekében. Az oktatási adatokat ezáltal ott vizsgálják, ahol az iskola és a pedagógus folyamatosan monitorozza oktatási módszerének tanulói teljesítményre gyakorolt hatását, és szükség esetén változtat addigi tevékenységén. Ez azonban eltérő módokon jelenik meg a gyakorlatban.

A bemutatott példákban közös vonásként jelenik meg az adatok értelmezésének nehézsége. Minden esetben elmondható, hogy az egyes országok nagyméretű adatbázissal rendelkeznek a tanulók családi hátteréről, iskolai előmeneteléről, kompetenciáiról és lexikális tudásáról, viszont mindenhol gondot jelent az adatok összekapcsolása a pedagógiai gyakorlattal. Kivétel nélkül az összes esetben felmerül a kérdés a pedagógusok részéről, hogy mit kezdjenek az óriási méretű adathalmazokkal, hogyan fordítsák le azokat a helyi kontextusra, és voltaképpen mit tegyenek a tanulói teljesítmények fejlődéséért. Ezeket a kérdéseket más és más módokon közelítik meg az egyes oktatási rendszerek, saját oktatási kultúrájukhoz igazítva a megoldásokat.

A kötet szerzői pontokba szedték az adatok optimális szintű használatához kapcsolódó szükségleteket. Mindenekelőtt a pedagógusoknak képessé kell válniuk az önálló adatgyűjtésre, elemzésre, interpretálásra és felhasználásra; vagyis invesztálni kell a pedagógusok továbbképzésébe. Kanadában és Belgiumban a

pedagógusok adatfeldolgozói kompetenciájának növelése céljából támogatói rendszert alakítottak ki. Bevezettek egy minden iskola számára szabadon elérhető *help desk* szolgáltatást, képzett kutatók és pedagógiai tanácsadók irányításával külső és belső tréningeket szerveztek, és olyan felületeket hoztak létre, ahol a pedagógusok egymással is meg tudják osztani kérdéseiket, tapasztalataikat. A különböző támogatások eltérő eredményeket hoztak, így például a kutatók vezette tréningek résztvevőinek nörték az adathasználattal kapcsolatos ismeretei, míg a pedagógiai tanácsadók vezette továbbképzések résztvevői megtanulták, hogyan lehet a saját iskolai kontextusukban interpretálni az információkat.

Hollandiában és Angliában jelenleg problémaként jelenik meg a pedagógusok adathasználattal szembeni negatív hozzáállása. A pedagógusok szemléletbeli változása még nem történt meg maradéktalanul, többségük továbbra is saját pedagógiai tapasztalataira hagyatkozik. A szemléletváltást nehezíti az elszámoltathatóság érzése: a tanárok többsége központi ellenőrzésként éli meg az adatgyűjtés fogalmát; úgy vélik, a kormány nem bízik meg pedagógiai szakértelmükben. Ennek ellensúlyozására az egyes központok igyekeznek az adathasználat támogató, segítő jellegét hangsúlyozni, emellett újra és újra megismétlik, hogy az adatok nem használhatók fel a pedagógusok hibáztatására, megszegényítésére vagy szankcionálására. Ennek ellenére az adatvezérelt döntéshozatal buktatójának továbbra is a fejlesztés és az elszámoltathatóság kettősségét és kényes egyensúlyát tartják.

A rendelkezésre álló adatok maximális kihasználásához elengedhetetlen az iskolavezetés és a pedagógusok együttműködése, az információ szabad áramoltatása. Hollandiában, Angliában és Dél-Afrikában iskolai és tantárgyi szintű adatfeldolgozó csoportokat alakítottak ki pedagógusokból, amelyek feladata igen sokrétű: adatokra alapozott megbeszéléseket szerveznek; elősegítik a szakmai fejlődést, a tantervi tervezést és fejlesztést; rendszeres monitoro-

zást végeznek, és ezek alapján célokat állítanak fel. Dél-Afrikában az adatelemzés logisztikájára több mintát is alkalmaznak az iskola oktatási kultúrájától függően. Az adatok lépcsőzetes terjesztését és feldolgozását például olyan intézményeknek javasolják, ahol a pedagógusok különböző szerepekkel vesznek részt az adatfeldolgozásban, míg a csapatmunkát inkább olyanoknak, ahol további analíziseket és különböző adatok triangulációját is bevonják az elemzési folyamatba.

Sok esetben feszültséget okoz, ha az iskolán belül nem tisztázott, hogy kinek a feladata az információk összegyűjtése és feldolgozása. Egy angol felmérés szerint az oktatási adatok kezelését az esetek kétharmadában egy idősebb kolléga, míg az esetek fennmaradó részében több idősebb kolléga végzi. A megkérdezett pedagógusok véleménye arról, hogy ki kezelje az adatokat, azonban már más képet mutat. A többség úgy véli, hogy az adatkezelést a szakvezető tanároknak vagy a senior kollégák egy csoportjának kellene végeznie, míg az adatok értelmezéséért jobb, ha az egyes szaktanárok a felelősek. Ugyanakkor az is kiderült a felmérésből, hogy a pedagógusok nem egyformán jutnak hozzá a különböző oktatási adatokhoz, és eltérő mértékben tudják hasznosítani (értelmezni) azokat – az életkor és a pedagógiai tapasztalat egyenes arányosságot mutat az adatfelhasználás fokával.

A bemutatott példák összegzéseként a szerzők megalkották az adathasználat egy elméleti modelljét. A modell három főbb részre tagolódik: 1. adottságok és korlátok (iskolai szerkezet és kontextus; adatok és adatrendszerek; felhasználói jellemzők); 2. adathasználat (nincs adathasználat, kívánt felhasználás, nem kívánt felhasználás); valamint 3. eredmények (az érintettek, pl. iskolavezetők, pedagógusok tanulása; a tanulók tanulása). Mindhárom területre befolyással bír az adott oktatási rendszer politikája. A politikai kontextus befolyásolja az adathasználat adottságait és korlátait, melyek viszont kihatnak az érintett résztvevők tanulási folyamatára, vagyis az eredmények szintjére.

A különféle adottságok és korlátok befolyásolják továbbá az adatok használatát, ami visszafelé is igaz, vagyis kétirányú kapcsolatról van szó (179. o.).

A kötet célja az oktatási adatok felhasználási lehetőségeinek bemutatása döntéshozók, kutatók, iskolavezetők és pedagógusok számára, hét nemzet reprezentatív példáján keresztül. A szerzők kívánalomként említik az adathasználat politikai ideológiától mentes természetét, illetve az adatvezérelt döntések tisztán fejlesztő jellegű szándékát. Az összegyűjtött minták alapján úgy vélik, hogy az oktatási adatokra alapozott döntéshozatal erőteljes és fenntartható fejlődéshez vezet. Többször is hangsúlyozzák, hogy a bemutatott országoknak eltérő oktatási rendszere, ezáltal nem is egy-egy rendszer komplex átvételét javasolják, hanem azok átalkotását a saját oktatási környezetnek megfelelően.

Ugyan a kötet különálló tanulmányokból áll, mégis érdemes azokat egymást követően olvasni. Az elméleti fejezetek kiváló alapot nyújtanak a reprezentatív példák megértéséhez, melyeket a fejezetek végén található reflektív kérdések segítségével akár munkacsoportokban is feldolgozhatók. A kötet segítségével pedig akár a mai magyar adathasználati jellemzőket is be tudjuk azonosítani.

(Kim Schildkamp, Mei Kuin Lai & Lorna Earl (eds): *Data-based Decision Making in Education. Challenges and Opportunities*. Springer, 2013, Dordrecht, London. 216 p.)

Bús Enikő

ADATBŐSÉG AZ EURÓPAI FELSŐOKTATÁSI TÉRSÉGBEN

Az 1999-ben a Bolognai Nyilatkozattal útjára indított európai felsőoktatási reformfolyamatot – értelemszerűen – kezdettől fogva nagy apparátussal működtetett rendszeres statisztikai adatgyűjtések kísérik. Az Európai Felső-